

<http://dx.doi.org/10.15762/ZH.2017.58>

SPRAWOZDANIE Z DZIEWIĘTNASTEJ KONFERENCJI
„ORDINES MILITARES. COLLOQUIA TORUNENSIA HISTORICA”,
TORUŃ, 20–23 IX 2017 ROKU

W dniach 20–23 IX 2017 r. w Toruniu odbyła się kolejna międzynarodowa konferencja naukowa należąca do cyklu „Ordines Militares. Colloquia Torunensia Historica”. Dziewiętnasty zjazd badaczy zakonów rycerskich poświęcony został funkcjonowaniu tych instytucji w ramach regionalnych struktur kościelnych, takich jak m.in. diecezje i parafie. Właściwe obrady poprzedziło VIII Forum Młodych Badaczy Zakonów Rycerskich, którego celem była prezentacja projektów oraz wyników badań prowadzonych przez doktorantów i młodych pracowników naukowych. Wśród uczestników Forum, poza reprezentantami polskich uczelni, znaleźli się również przedstawiciele uniwersytetów z Niemiec, Estonii i Wielkiej Brytanii.

Właściwą część konferencji (21 września) otworzyli profesorowie Roman Czaja (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, dalej cyt. UMK) i Jürgen Sarnowsky (Universität Hamburg). W imieniu władz Uniwersytetu Mikołaja Kopernika gości powitał Stanisław Roszak – dziekan Wydziału Nauk Historycznych. Organizatorzy wyrazili zadowolenie z powodu niesłabnącego zainteresowania problematyką zakonów rycerskich, a także wskazali na istotną rolę cyklu toruńskich konferencji, które umożliwiają uczonym z Europy i świata przedstawienie rezultatów ich badań i wymianę poglądów.

Pierwszy blok tematyczny, moderowany przez Jürgena Sarnowsky'ego, dedykowany został strukturom kościelnym w Ziemi Świętej i na Cyprze. Jochen Burgtorf (California State University) poruszył problem współpracy, a w wielu przypadkach również tarć, między zakonami rycerskimi a biskupami Akki, Tartus (Tortosy) i Hebronu. Następnie Nicholas Coureas (The Cyprus Research Centre) omówił dzieje posiadłości templariuszy na Cyprze, koncentrując się na ich relacjach z innymi członkami Kościoła łacińskiego (m.in. pozostałymi zakonami i klerem diecezjalnym).

Następna część konferencji, poprowadzona przez Romana Czaję, również składała się z dwóch referatów wygłoszonych kolejno przez Karla Borchardta (Monumenta Germaniae Historica) i Thomasa Krämera (Archiv des Landschaftsverbandes Rheinland). Pierwsze z wystąpień dotyczyło statusu prawnego parafii położonych na terenie niemieckich posiadłości joannitów, które podlegały zwykle prawu patronatu lub były inkorporowane. Druga prelek-

cja nakreśliła problem relacji między zakonami rycerskimi i lokalnym klerem w południowej Francji.

Po przerwie wznowiono obrady pod przewodnictwem Marie-Luise Heckmann (Universität Potsdam). Kristjan Toomaspoeg (Università del Salento) w swoim referacie odniósł się do stosunków panujących między reprezentantami zakonów rycerskich i biskupami diecezjalnymi. Spektrum owych relacji było niezwykle szerokie i rozciągało się od sojuszy i życzliwej współpracy, przez neutralne współistnienie, aż po różnorakie konflikty. Główne przykłady zaczerpnięto z obszarów Królestwa Sycylii i Portugalii. Prezentacja kolejnego prelegenta – Jürgena Sarnowsky'ego – poświęcona została biskupom należącym do zakonu joannitów, którzy działali we wschodniej części Morza Śródziemnego w okresie późnego średniowiecza.

Ostatnia część pierwszego dnia konferencji tematycznie objęła Półwysep Iberyjski. Jej moderatorem był Darius von Güttner-Sporzynski (University of Melbourne). Maria Bonet Donato (Universität Rovira i Virgili) zaprezentowała wpływ, jaki Stolica Apostolska wywierała na zakony rycerskie funkcjonujące na ziemiach Królestw Aragonii i Nawarry. Anna K. Dulcka (Universidad de Navarra) podjęła się przeanalizowania pozycji, jaką zajmował przeor Zakonu św. Jana w późnośredniowiecznym Królestwie Nawarry. Prelegentka, posługując się m.in. analizą źródeł traktujących o ceremoniach dworskich, starała się odpowiedzieć na pytanie, czy zwierzchnik miejscowych szpitalników postrzegany był jako dostojnik świecki czy też duchowny.

Nową sesję konferencji kolejnego dnia (22 września) otworzył segment moderowany przez Udo Arnolda (Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität). Jako pierwszy László Pósz (Debreceni Egyetem) przybliżył zebrany relacje panujące między zakonem niemieckim i biskupami siedmiogrodzkimi w czasie bytności braci niemieckich w Królestwie Węgier. Następnie Sławomir Zonenberg (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) omówił rywalizację o obsadę biskupstw pruskich, jaka zaistniała między zakonem niemieckim i dominikanami w połowie XIII w. Z kolei Christian Gahlbeck (Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz) wskazał na istotną rolę, jaką w zarządzaniu i gospodarce brandenburskiego baliwatu zakonu joannitów odgrywały kościoły miejskie oraz ich duchowieństwo.

Drugi blok referatów poprowadzony został przez Andrzeja Radziwińskiego (UMK), oba zawarte w nim wystąpienia dotyczyły władztwa zakonu niemieckiego w Prusach. Najpierw Radosław Biskup (UMK) ukazał wpływ zakonu niemieckiego na kształtowanie się struktur kościelnych w Prusach. Później Marcin Sumowski (UMK) wykazał, że krzyżacy bracia-kapłani w realiach późnośredniowiecznych Prus funkcjonowali również jako kler miejski, co powinno znaleźć swoje odbicie w badaniach.

Poobiednią część konferencji rozpoczął referat Moniki Jakubek-Raczkowskiej (UMK). Podała ona analizę źródła ikonograficzne powstałe w kręgu pruskich biskupów i kapituł katedralnych. Mogły one znacząco wpływać na religijność wiernych, przekazując konkretne treści, będąc narzędziem ewangelizacji i umożliwiając autoprezentację odpowiedzialnych za nie elit kościelnych. Anti Selart (Tartu Ülikool) podjął temat oddziaływania ekspansji i aktywności zakonu niemieckiego na rozwój sieci parafialnej w Inflantach oraz konfliktów między zakonem a biskupami inflanckimi o prawo patronatu nad owymi parafiami. Za moderację opisanej sesji odpowiadał Marian Dygo (Uniwersytet Warszawski, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieyszтора w Pułtusku).

Obradom w czasie ostatniego segmentu konferencji przewodniczył Dieter Heckmann (Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz). Janez Mlinar (Univerza v Ljubljani) podjął tematykę działalności duszpasterskiej zakonu niemieckiego na terenie jego austriackich posiadłości. W dalszej kolejności Klaus Militzer (Ruhr-Universität Bochum) omówił starania mające na celu podporządkowanie krzyżackiego baliwatu Koblencji arcybiskupowi kolońskiemu, a nawet włączenie go do struktur kościelnych podległych temu hierarsze. Część spotkania przeznaczoną na wystąpienia prelegentów zamknęła prezentacja Rengera E. de Bruin (Centraal Museum, Utrecht). Przedstawił on zawile losy należącego pierwotnie do zakonu niemieckiego baliwatu Utrechtu i tożsamości wyznaniowej jego członków, a także poruszył wątek napięć na tle konfesyjnym towarzyszących przemianom dokonywanym w tej instytucji.

Dwudniowe obrady w ramach konferencji „Ordines Militares” podsumowali Helmut Flachenecker (Julius-Maximilians-Universität Würzburg) i Juhhan Kreem (Tallinna Linnaarhiiv, Tallinna Ülikool). Przytoczyli oni ponownie uwagi uznane przez nich za najcenniejsze, podzielili się własnymi refleksjami i wysunęli postulaty badawcze na przyszłość. Podkreślili oni również, że cykl toruńskich konferencji stał się nie tylko okazją do rozwoju badań nad zakonami rycerskimi, lecz także umożliwił stworzenie prawdziwej wspólnoty uczonych zajmujących się tym zagadnieniem. Warto w tym miejscu wspomnieć, że po każdym z opisanych bloków referatów wywiązywała się ożywiona dyskusja. Każdy z prelegentów mógł usłyszeć pytania dotyczące swojego wystąpienia oraz uwagi lub dopowiedzenia. Dzięki obecności dyskutantów z wielu krajów spotkanie to stało się doskonałą platformą międzynarodowej wymiany poglądów naukowych.

Dzień po zakończeniu obrad odbyła się wycieczka, na trasie której znalazły się Bobrowniki, Płock i Włocławek. Jej uczestnicy mogli zwiedzić m.in. ruiny zamku krzyżackiego w Bobrownikach, zabytki Wzgórza Tumskiego w Płocku oraz kościół katedralny i kościół św. Witalisa we Włocławku.

Piotr Kołodziejczak (Toruń)